

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.245
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору політичних наук, професору
Дерев'янку Сергію Мироновичу
76018, вул. Шевченка, 57,
м. Івано-Франківськ

РЕЦЕНЗІЯ

доктора історичних наук, професора кафедри політичних наук
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
Марчука Василя Васильовича
на дисертацію Сливчука Віталія Федоровича
**«Політико-інституційні чинники організації місцевого самоврядування в
умовах європейської інтеграції України»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та
поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність дисертаційного дослідження. Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена комплексною трансформацією політичної системи України, що відбувається під впливом внутрішніх демократичних перетворень, реформи децентралізації та поглиблення процесу європейської інтеграції. У сучасних умовах місцевого самоврядування набуває особливого значення як один із ключових інститутів демократичного врядування, через який забезпечується безпосередня взаємодія громадян із владою, реалізація публічних інтересів на локальному рівні та формування нової моделі взаємовідносин між державою, територіальними громадами і громадянським суспільством. Відтак проблематика організації місцевого самоврядування виходить за межі суто адміністративної чи правової площини та потребує комплексного політологічного осмислення.

Особливої актуальності набуває дослідження політико-інституційних чинників, які визначають характер функціонування місцевого самоврядування, його інституційну спроможність та реальний рівень автономії територіальних громад. Йдеться про сукупність політичних та інституційних умов, що впливають на розподіл владних повноважень між центральним і локальним рівнями, механізми представництва інтересів населення, характер взаємодії

органів місцевого самоврядування з органами державної влади, політичними партіями та громадянським суспільством. Саме ці взаємозв'язки значною мірою визначають не лише ефективність локального управління, а й характер розвитку демократичних інститутів у державі.

Важливим чинником актуалізації проблематики є проведення в Україні реформи децентралізації, яка суттєво змінила політичний та інституційний ландшафт місцевого рівня. Формування спроможних територіальних громад, перерозподіл владних повноважень і фінансових ресурсів, посилення ролі органів місцевого самоврядування та запровадження нових механізмів взаємодії між владними рівнями створили передумови для становлення більш автономної та відповідальної моделі локального врядування. Водночас завершення окремих етапів децентралізації не означає остаточного розв'язання проблеми інституційної спроможності місцевого самоврядування. Практика функціонування територіальних громад виявляє низку проблем, пов'язаних із розмежуванням компетенцій, політичною відповідальністю, представництвом локальних інтересів, кадровою спроможністю, ресурсним забезпеченням та взаємодією різних рівнів публічної влади.

У цьому контексті тема, обрана для дослідження дисертантом Сливчуком В.Ф. – «Політико-інституційні чинники організації місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції України» є вкрай актуальною, міждисциплінарною та важливою в контексті реформи децентралізації та трансформації політичної системи України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана на кафедрі політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах наукової теми «Трансформація сучасної політичної системи України: внутрішньополітичні виклики та зовнішні впливи» (номер державної реєстрації 0117U004396). Авторський внесок полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних підходів до дослідження політико-інституційних чинників організації місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції України, з акцентом на зміцнення демократичних засад місцевого врядування, удосконалення політико-інституційного регулювання та

адаптацію національної моделі місцевого самоврядування до європейських стандартів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.

Наукові результати, представлені у дисертаційному дослідженні Сливчука В. Ф. «Політико-інституційні чинники організації місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції України», вирізняються концептуальною послідовністю, належним рівнем теоретичного обґрунтування та логічною завершеністю. Достовірність сформульованих положень ґрунтується на комплексному застосуванні методологічних підходів сучасної політичної науки, що дали змогу розглянути місцеве самоврядування як важливий політичний інститут та складову демократичної організації публічної влади. Застосована дослідницька стратегія забезпечила можливість простежити взаємозалежність між інституційною організацією місцевого самоврядування, процесами децентралізації, трансформацією владних відносин і європейськими інтеграційними орієнтирами України.

Методологічний інструментарій дисертації сформовано з урахуванням специфіки предмета політичного дослідження та необхідності комплексного аналізу політико-інституційних детермінант розвитку місцевого самоврядування. Використання системного та інституційного підходів дало можливість визначити місцеве самоврядування як структурно-функціональний компонент політичної системи, а також розкрити характер взаємодії між органами місцевого самоврядування, органами державної влади, територіальними громадами та іншими суб'єктами політичного процесу. Застосування структурно-функціонального, порівняльного, історико-політичного та інших спеціальних методів сприяло виявленню закономірностей інституційної трансформації місцевого самоврядування та визначенню специфіки його розвитку в контексті європейської інтеграції України.

Використання загальнонаукових методів аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення та систематизації забезпечило послідовність опрацювання теоретичного й емпіричного матеріалу. Компаративний підхід

дозволив зіставити особливості функціонування місцевого самоврядування в Україні з відповідними європейськими практиками, тоді як інституційний аналіз сприяв визначенню ролі політичних інститутів у формуванні сучасної моделі локального врядування. Застосований комплекс методів забезпечив належну аргументованість отриманих результатів та їх відповідність поставленій меті й дослідницьким завданням.

Зміст дисертації засвідчує логічну узгодженість між її метою, завданнями, структурою та отриманими результатами. Послідовність розгортання дослідницького матеріалу дає змогу комплексно розкрити теоретико-методологічні засади вивчення місцевого самоврядування, проаналізувати політичні та інституційні передумови його організації, визначити вплив децентралізаційних процесів на функціонування територіальних громад, а також простежити роль європейської інтеграції у трансформації відповідних інститутів. Структура роботи є внутрішньо узгодженою та забезпечує послідовне розкриття основних аспектів досліджуваної проблематики.

Проведений аналіз дисертаційної роботи дає підстави відзначити її комплексний характер. Автор не обмежується характеристикою формальних параметрів місцевого самоврядування, а розглядає його крізь призму політичних процесів та інституційних взаємозв'язків, що визначають реальний характер розподілу владних повноважень на центральному та локальному рівнях. Такий підхід дозволяє виявити чинники, які впливають на інституційну спроможність територіальних громад, механізми їх політичного представництва, взаємодію з органами державної влади та рівень залучення громадян до локальних процесів прийняття рішень.

Сформульовані автором положення характеризуються науковою аргументованістю та спрямованістю на розв'язання актуальних проблем сучасної політичної науки. Особливого значення набувають результати, пов'язані з осмисленням місцевого самоврядування в умовах децентралізації та європейської інтеграції України. Дослідження дозволяє розглядати трансформацію локальних інститутів не ізольовано, а як складову ширших

процесів демократизації, європеїзації та модернізації політичної системи держави.

Ознайомлення з дисертаційним дослідженням Сливчука В. Ф. засвідчує відповідність його змісту визначеній меті та сформульованим завданням. Результати, представлені в роботі, є взаємопов'язаними, логічно впливають із проведеного аналізу та дають змогу сформулювати цілісне наукове бачення політико-інституційних чинників організації місцевого самоврядування в Україні. Висновки дисертації узагальнюють основні результати проведеного дослідження та підтверджують досягнення поставленої мети.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист, визначаються комплексним характером проведеного політологічного дослідження політико-інституційних чинників організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні в умовах європейської інтеграції. Автором здійснено системний аналіз місцевого самоврядування як важливого інституту демократичної організації публічної влади, визначено сукупність політичних та інституційних детермінант його функціонування, а також розкрито взаємозв'язок процесів децентралізації, демократичної трансформації та європейської інтеграції України.

Позитивно оцінюється запропонований автором комплексний підхід до визначення політико-інституційних чинників організації місцевого самоврядування, що дозволив розкрити взаємозалежність між інституційною структурою локальної влади, характером взаємодії центральних і місцевих органів публічної влади та рівнем автономії територіальних громад. Важливим є положення щодо розгляду місцевого самоврядування не лише як механізму здійснення управлінських функцій, а як самостійного інституту політичної системи, у межах якого реалізуються представництво локальних інтересів, політична участь громадян та демократична підзвітність влади.

Заслуговує на підтримку положення щодо взаємозв'язку реформи децентралізації з трансформацією політичних та інституційних засад місцевого самоврядування. Обґрунтовано, що перерозподіл владних повноважень і ресурсів між центральним та локальним рівнями не обмежується

адміністративною перебудовою, а спричиняє зміни у системі політичних відносин, механізмах представництва та формах взаємодії органів влади з територіальними громадами.

Позитивної оцінки заслуговує дослідження ролі політичних партій, виборчих механізмів і представницьких інститутів у функціонуванні місцевого самоврядування. Автором розкрито їх значення для формування органів місцевої влади, політичної конкуренції на локальному рівні, представництва інтересів територіальних громад та забезпечення демократичної легітимності органів місцевого самоврядування.

Окремо варто відзначити положення, у яких проаналізовано політичну участь громадян як один із важливих чинників ефективності локальної демократії. Заслуговує на увагу характеристика механізмів залучення громадян до процесів прийняття рішень, здійснення громадського контролю та формування локальних політичних практик. У цьому контексті обґрунтовано значення політичної культури та громадянської активності для підвищення рівня демократичної підзвітності органів місцевого самоврядування.

Автором уточнено теоретичні підходи до визначення місцевого самоврядування як політичного інституту, його місця та функціонального призначення у структурі сучасної політичної системи України; положення щодо характеру взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах децентралізації; роль політичних та інституційних механізмів у забезпеченні спроможності територіальних громад; особливості впливу європейських принципів локальної демократії на трансформацію української моделі місцевого самоврядування; значення політичної участі, представництва та підзвітності у функціонуванні органів місцевого самоврядування.

Серед положень, які набули подальшого розвитку, є підходи до розуміння європейської інтеграції як чинника інституційної та політичної модернізації місцевого самоврядування України. Обґрунтовано значення адаптації європейських принципів субсидіарності, демократичного врядування, автономії місцевого самоврядування та участі громадян для подальшого розвитку локальної демократії. Важливим є також положення щодо необхідності

врахування національного політичного та інституційного контексту під час адаптації європейських практик до української системи місцевого самоврядування.

Подальшого розвитку набули положення щодо ролі територіальних громад у процесах демократичної консолідації та забезпечення стійкості публічного врядування в умовах суспільно-політичних трансформацій. Особливої актуальності ці положення набувають у контексті сучасних безпекових викликів та необхідності забезпечення ефективної взаємодії між державними інституціями, місцевим самоврядуванням і громадянським суспільством.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження В.Ф. Сливчука визначається спрямованістю його результатів на розв’язання актуальних проблем функціонування місцевого самоврядування як складової політичної системи України. Отримані результати можуть бути використані для поглиблення інституційної спроможності територіальних громад, удосконалення механізмів розподілу повноважень між різними рівнями публічної влади та формування ефективних моделей взаємодії органів місцевого самоврядування з державними інституціями.

Виявлені у процесі дослідження політико-інституційні чинники можуть бути враховані під час розроблення та реалізації державної політики у сфері децентралізації, місцевого розвитку й організації публічної влади. Сформульовані положення дають можливість удосконалювати підходи до визначення компетенцій органів місцевого самоврядування, забезпечення їх політичної відповідальності, підвищення рівня відкритості діяльності місцевих інституцій та посилення механізмів взаємодії з населенням.

Отримані результати мають прикладну цінність у сфері освітньої діяльності та можуть бути використані під час розроблення навчальних програм і курсів для спеціальностей «Політологія», «Міжнародні відносини», «Публічне управління та адміністрування».

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційне дослідження Сливчука В. Ф. має послідовну внутрішню побудову та структурну завершеність, що забезпечує комплексне розкриття заявленої проблематики. Архітектура

роботи сформована відповідно до визначеної мети, поставлених дослідницьких завдань та логіки аналізу політико-інституційних чинників організації місцевого самоврядування в Україні в умовах європейської інтеграції.

У **вступній частині** роботи автор аргументує суспільно-політичну та наукову значущість обраної проблематики, визначає об'єкт і предмет дослідження, конкретизує його мету та завдання. Окрему увагу приділено визначенню наукової новизни та практичного значення отриманих результатів, а також зазначено особистий внесок автора і ступінь апробації результатів дослідження в науковому середовищі.

У **першому розділі дисертації** сформовано теоретико-методологічне підґрунтя дослідження місцевого самоврядування як політичного та інституційного феномену. Здійснено концептуалізацію поняття місцевого самоврядування, розглянуто його функціональне призначення та основні характеристики в системі організації публічної влади. Узагальнено наукові підходи до інтерпретації цього інституту в політичній науці, визначено методологічні орієнтири його дослідження та розкрито особливості політико-інституційного забезпечення місцевого самоврядування в Україні. Обґрунтовано положення про те, що локальне самоврядування виконує не тільки управлінські функції, а й забезпечує інституційні можливості для реалізації громадянами політичних прав, представництва суспільних інтересів і здійснення демократичного контролю за владою.

Другий розділ присвячено з'ясуванню політичних детермінант функціонування та розвитку місцевого самоврядування в Україні. Розглянуто вплив особливостей політичної системи та партійної взаємодії на організацію локальної влади й представництво інтересів територіальних громад. В окремому контексті досліджено місцеві вибори як інструмент формування представницьких інститутів, політичної конкуренції та легітимації органів місцевого самоврядування. Проаналізовано значення громадянської залученості та політичної культури для становлення ефективних практик локальної демократії. Акцентовано, що активна взаємодія населення з місцевими

інституціями є важливою умовою забезпечення прозорості, підзвітності та суспільної легітимності локальної влади.

У **третьому розділі** увагу зосереджено на європейському вимірі трансформації місцевого самоврядування України. Проаналізовано основні підходи до організації локальної демократії в європейських державах та визначено можливості їх використання в українському інституційному середовищі. Децентралізацію розглянуто як комплексний процес перерозподілу повноважень, ресурсів і відповідальності між різними рівнями публічної влади, що супроводжується змінами у функціонуванні місцевих інститутів. Досліджено інституційні передумови та напрями наближення української системи місцевого самоврядування до європейських принципів демократичного врядування. Визначено актуальні проблеми реалізації відповідних перетворень та окреслено перспективні напрями розвитку місцевого самоврядування України з урахуванням євроінтеграційних процесів.

У **висновках** узагальнено результати проведеного політологічного аналізу та систематизовано основні положення щодо визначення політико-інституційних чинників організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні. Обґрунтовано, що ефективність місцевого самоврядування залежить від узгодженості політичних та інституційних механізмів взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування і територіальними громадами, а також від рівня їхньої інституційної спроможності, політичної відповідальності та демократичної підзвітності.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Аналіз дисертаційної роботи Сливчука В. Ф. та його наукових публікацій за заявленою тематикою дає підстави стверджувати, що основні результати проведеного дослідження отримали належне висвітлення у наукових працях автора. За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, з яких 6 статей – у наукових фахових виданнях України категорії Б, що відповідають профілю

дослідження, та 5 публікацій, у яких представлено результати апробації основних положень дисертації на наукових конференціях.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Проведений аналіз дисертаційної роботи Сливчука В. Ф. засвідчує, що дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, аналіз змісту дисертації та супровідних публікацій не виявив ознак академічного плагіату чи фальсифікації результатів дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи загальний науковий рівень дисертаційного дослідження Сливчука В. Ф. «Політико-інституційні чинники організації місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції України», його теоретичну обґрунтованість, методологічну послідовність та практичну спрямованість, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні аспекти роботи, які можуть стати предметом додаткового наукового обговорення під час публічного захисту:

1. Потребує подальшої конкретизації співвідношення понять «політико-інституційні чинники» та «політико-правові чинники» у контексті дослідження місцевого самоврядування. Доцільно було б більш чітко окреслити межі використання цих категорій та аргументувати, які саме політичні й інституційні детермінанти мають визначальний вплив на організацію та функціонування місцевого самоврядування в Україні.

2. Дискусійним є питання визначення ролі політичних партій у функціонуванні місцевого самоврядування. Враховуючи посилення партійного представництва на місцевому рівні, перспективним видається більш детальне розмежування позитивного впливу партійної конкуренції на політичне представництво та потенційних ризиків надмірної партійно-політичної залежності органів місцевого самоврядування.

3. Окремого уточнення потребує питання практичної адаптації європейських моделей місцевої демократії до українських політичних та інституційних умов. Було б доцільно під час захисту конкретизувати, які саме елементи європейського досвіду можуть бути безпосередньо імплементовані в Україні, а які потребують попередньої інституційної та політичної адаптації.

4. Техніко-графічні та структуровані огріхи. Перевантаженість речень складними підрядними конструкціями. На с. 52 та с. 121 присутні абзаци, які складаються лише з одного речення обсягом понад 7–8 рядків, що містять по кілька підрядних частин і дієприслівникових зворотів. Це ускладнює розуміння головної думки автора. Рекомендується розбивати такі конструкції на 2–3 коротших, які логічно завершують речення.

Неоднорідність оформлення списків. У Розділі 2 (зокрема на с. 93–95) при переліку функцій органів місцевого самоврядування порушено принцип однорідності: частина пунктів починається з іменників («забезпечення...», «розробка...»), а частина — з дієслів у неозначеній формі («організувати...», «сприяти...»). Усі елементи маркованого чи нумерованого списку мають бути узгоджені в одній граматичній формі.

Зазначені дискусійні положення, зауваження та редакційні хиби мають переважно технічний та стилістичний характер. Вони жодним чином не нівелюють значну наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертаційного дослідження.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційне дослідження Сливчука В. Ф. **«Політико-інституційні чинники організації місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції України»** є самостійною науковою роботою, у якій здійснено комплексний аналіз актуальної для сучасної політичної науки проблематики. Зміст дисертації характеризується концептуальною цілісністю, внутрішньою логічною узгодженістю та послідовністю розкриття основних аспектів досліджуваної проблеми.

Побудова роботи відповідає визначеній меті та дослідницьким завданням, а зміст її структурних частин забезпечує послідовний перехід від теоретико-методологічного осмислення місцевого самоврядування до аналізу його політичних та інституційних детермінант, децентралізаційних процесів і європейського інтеграційного виміру розвитку локальної демократії. Сформульовані автором висновки ґрунтуються на проведеному аналізі, є

аргументованими та відображають основні результати дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота Віталія Сливчука виконана відповідно до встановлених академічних стандартів і процедур захисту здобувачів наукового ступеня доктора філософії у галузі соціальних і поведінкових наук. За результатами аналізу змісту, структури та оформлення дисертації, порушень принципів академічної доброчесності не виявлено. З урахуванням теоретичної новизни, рівня наукової аргументації, методологічної обґрунтованості дослідження та відповідності вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 р. № 759), дисертант, за умови успішного захисту, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 052 Політологія.

Рецензент:

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Василь МАРЧУК